

HUDRA KLÁRA

Ég és föld között

Bevezdés Tánczos Krisztina művészetéhez

„A külvilág tapasztalatai alapján egy sajátos, fiktív világot hozok létre. Az intuíció, a belső átélés, a szuggesztív erő – a festészet iránti elhivatottságom alapjai. Alkotásaim lelkisége és érzelmi vonatkozása, képtémáim, a köztük feltűnő szimbólumok egy még meglévő, de veszélyeztetett, mert elveszíthető értékvilág remiszncenciái.”

Az idézett önvallomást Tánczos Krisztina tartalmas, kiválóan artikulált honlapjának bevezetőjéből emeltem ki, alátámasztandó, hogy a művész tudatos alkotó, és ugyanakkor bátran felvállalja szubjektivitása, az önkítárulkozás megannyi kockázatát. A közelmúltban két meghatározó esemény teremtett lehetőséget, hogy betekinthessünk egyéni, festészetének elkötelezett világába. Az első az Újpesti Kulturális Központban rendezett kiállítása *Fenn és Lenn* címmel. A második még ennél is befogadóbb, barátságos és a maga nemében unikális esemény: a Huncutka Óvodába készített faltól falig érő táblaképeinek felavatása. Ez utóbbi, miután egyfajta küldetésjellege, pedagógiai attitűdje tagadhatatlanul kivételes napjainkban, a *Hegyeken túl* címet viseli; és valóban a kép alsó részében, aranylóbúzamezőktől gyümölcsös fákön át a messzi havas hegyormokba vezető földút a kép központi motívuma. A hegyeken túl pedig napfény színezte felhők között madár szárnyal tova. A neutrális teremben a fantázia birodalmába nyílik ajtó.

TÁJAK ÉS KÉPEK, TÁJKÉPEK

Tánczos vallomása szerint festményei és grafikai erősen kötődnek a biblikus, mitológus jelentésrétegekhez. Amit nézői elé tár, az viszont minden ízében a tájképfestészet, tájbrázolás tartományába, élményvilágába tartozik. Ezek a tájképek azonban nem azok a tájképek. A művészettörténet modern története során az impresszionisták tették meg fő témájuknak a tájat, akár az urbánus s főként a természet nyújtotta benyomások megannyi formáját. A műfaj fejlődéstörténete azonban sokkal tágabb, a kezdetektől a 19. századig számos tájértelmezés, szemléletmód, filozófia öltött testet abban, amit egyszerűen tájbrázolásként fogalmazunk meg. A természet felé fordulás a romantikával C. D. Friedrichtól, Delacroix-tól Turnerig bontakozik ki, az életteliség, az önmagáért való természeti látvány, a kanonizált helyett a művész szubjektuma vált döntővé. Érdekes itt Werner Hofmann gondolatmenetéből meríteni (*A földi paradicsom*, 1987), akinek vélekedése szerint a korszak művésze maga is újra természetté szeretne válni, mivel annak szabadsága, kötelekektől mentes léte által reméli saját megváltódását. Van Gogh sorait idézi: „Az izgalom, a természet átérzésének komolysága, ezek vezetnek bennünket – ezek az izgalmak néha olyan erősek, az ember nem is érzi, hogy dolgozik...”

Tánczos Krisztina személyes tájélményei meghatározóak festményei, grafikai megszületésében. Igazi életélmények ezek. Az első ilyen inspiráló, az emlékezet hálójába szövődő élménye Zebegény, a Dunakanyar valóban „festői” vidéke, a nagyszülők kis háza a hegyoldalon és Szőnyi István, Zebegény és a zebegényi pa-

noráma pictor doctusának közelsége. „Anyai nagyapám, a felvidéki Galántáról származó gyermekorvos dr. Keszler Tivadaré volt a kis ház. A kecskeméti árva-ház főorvosaként még az első világháború után szerezte a nyaralót a hegyoldaldoban. [...] Ekkor élénk értelmiségi baráti kör volt, pl. Szőnyi, akiről így sokat hallottam, és szerettem természetközelségét. Nagyapám sajnos itt halt meg soha be nem gyógyuló sebesülése következtében, amit a II. világháborúban kapott, amikor székéren mentette a gyerekeket Budapestre a frontátvonuláskor.” Szőnyi enigmatikus fehér kerti padja visszatérő motívum Krisztina festményein, és kiváltképpen grafikai lapján beszédes (*Az idő helye, Egy hely*). Ha tetszik, a kerti padon megtörténik az idő, hogy a tér foglalata lehessen. A közelmúlt és a jelen vidéki helyszínei tág merítésekre adhatnak alkalmat a művész számára, családi kötődések ezek is: a Balaton-felvidéki Alsóörs, a Gödöllői-dombság és Örkénypuszta, a lovastanya. A legelésző lovak, a karámok külön fejezetet képeznek lírai grafikaiban, tusrajzaiban: „...szóval a magyar tájak csodálatosak és végtelen műzsák mindörökké...” Az érzéki közvetlenség és művészi személyiség kiépítése, a művész útja kifejezetten konzekvens, ez fejeződik ki tudatos kötődéseiben a magyar képzőművészet hagyományaihoz, jelesül Tornyai Jánoshoz, az *Alföldi puszta* dramatikus megörökítőjéhez: *Bús magyar sors, Hazafelé a pusztán, Legelésző lovak, Hajnali fények*. A másik a modern magyar festészetben unikális Tóth Menyhért kvázi realiztikus korszakának képei: *Miskei táj, Virágcsendélet*. Az említett festők nyomán is felmerülhetett a művészetben az Alois Riegl-i alternatív felosztáshoz hasonló gondolat: vajon a művészet célja a természet megszépítése, avagy méginkább a természet áttelekesítése, átszellemítése, végül a természet riválisként való felfogása. Tánczos a mesterek nyomát is követve a második művészeti-filozofikus gondolatkörre voksol.

TÁJKÉPEK ÉS LÉT-KÉPEK

Elsőként lényeges kihangsúlyozni: a tájképnek több típusa alakult ki az idők során, ám a modern tájkép esetében a képi autonómia manifesztálása, az ideális tájképben testet öltő formák kompozíció, színértékek – a szubjektívizmus függvényei. A belső, majd a megjelenített kép személytől függő. Ugyanakkor a látottak, az empirikus materializálása a festővásznon tetten érhetővé kell, hogy váljon. Tánczos tájképeit szemlélve a meditációs csönd érinthet meg bennünket. Képein a figurális motívumok szűkszavúbbak, míg az általa tételszerűen meghatározott föld, víz, levegő hármasságának interpretálásai a meghatározók. A táj képeit a festővásznon tájként való megélése által sikerülhet megalkotni, annak a bizonyos belső tájélménynek a festés taktilis, materiális átélése által generálni. A festői tájak a festői gesztusok sokaságából, rétegződéséből és ezek kölcsönhatásaiból születnek – vélték az új festészet képviselői –, és így váltak a műalkotások teljesen önállóvá, saját időben és térben létező dologgá.

A festőművész megérinti a vásznat, miként megérinti őt önnön ihletett pillanata. A hely pedig, ahol a művészet születik, reményteljesen segít, inspirál. Miként említettük, Tánczos számára döntő a föld, víz, levegő panteisztikus egysége. A föld számára anyagi és bibliai értelemben fontos festészeti téma, a föld magában foglalja a termékenységet, azt a termőföldet, amely az élet záloga, a flóra és fauna mellett az emberi környezetet, életteret jelenti meg: „Egyszer pára szállt fel a földről, és megáztatta a föld egész felszínét. Akkor az Úristen megalkotta az embert a föld porából, és orrába lehelte az élet leheletét. Így lett az ember élőlényé” (Ter 2,6–7). Tánczos festészetének kardinális pontja a fenn és lenn átvitt értelemben

vett vertikális komplexuma, amely tetten érhetően képkompozícióinak szervezője. *Fenn és lenn, Vörös föld, Fekete föld, Hajnal felé* – nagyméretű festmények sora, ahol a vászon alsó felét kitöltő erőteljes sötét tónusok a föld és különösen a termékeny talaj megjelenítését pasztózus, erőteljes, az olajfesték adta lehetőségeket, akár rétegzettséget a gesztusokba oltó festői aktivitásban valósítja meg. De nem ragadunk meg a földi materiában – bár hangsúlyos elemként a humusz megjelenítése eposzi jelzőként újra és újra fajsúlyos motívum –, utunk felfelé tart, akár szó szerint, hiszen a festményen belül halad a tekintet a mindenkor hangsúlyos horizont felé, majd az égbolt hol naposabb, hol borúsabb szférájába. Ez az az alaphelyzet, amely számos további témaábrázolási kört iniciál Táncczos festészetében. A fák és a fa gyökereinek megjelenítése, furcsa transzparenciája személyes szimbolizmus, mintegy a családfa és a kapaszkodás jelbeszédszerű inverz manifesztálása, lásd a *Gyökérlétra, Gyök-erezet, Gyök-ér* című képek. Óhatatlanul felmerül az életfa, a viládfa mitológiai, a magyar hitvilágban is alapvető gondolatköre, ha tágabb vonatkozási rendszerben is. „A színek mint gyökerek úsznak fel a mélységből a felszín felé, s ezt a mélységet fejezik ki a felületen. A színt már-már úgy fogom fel, mint megtestesült eszmét, a tiszta ész produktumát. De amikor festek, nem gondolok semmire, csak önmaguktól elrendeződő színeket látok, a fák, a rétek, a házak és minden tárgy színes foltokban jelenik meg előttem. Már csak a szín van, s amit a szín és a benne ragyogó szín kifejez, ez maga a lét” (Cézanne).

MOTÍVUMOK ÁLTAL...

Krisztinához, mint említettük, közel állnak az „el- és kisajátított” beszédes, nagyon nyomatékos mitologikus és bibliai motívumok. A rögzös föld a kiindulópont újra és újra, a létra, az út, a magvető és a kert témavilága felé. „A tájkép a lélek műve. Látványa sokkal inkább az emlékezet rétegeiből, semmint a kövekből épül” (idézet Simon Sharma *Landscape and Memory* című tanulmányából). A létra azontúl, hogy az úttal, gondolatiságát tekintve, mintegy szinonim, a bibliai asszociációt vetítheti elénk. (Jákob menekülve álmod lát: egy éjig erő létrán angyalok járnak föl s le. Jákob elnevezte a helyet Isten házának, amely a megváltást hozta el számára.) A létra a támaszkodás szükségességéről is szól, amely az épített faltól a csillagos égboltig, a fa gyökereiig előidézhető az emlékezet, a megélt tapasztalatok, az álmok és főként a képzelet határtalanságából, már ami az ember életútját érinti. A művész személyes sorsát „támasztja oda” a rajta, az individuumon túl létezőkhöz, túlmenőkhöz, akár fenomenológiai jelenségekhez. Ugyanakkor a pigmentektől redőzött festőiségéből fakad a Magvető alakjának megformálása. A Magvető a Jézusnak tulajdonított példabeszédek közé tartozik, ahol a hívő maga a magvető, ki képes az igét érteni és terjeszteni. Egyes magyarázatok szerint az isteni országút emberi vonatkozásaira világít rá. Az út a haladás, a valahová eljutás rejtélyes, amennyire konkrét, annyira drámai érzete is (*Gyök-éruk, Göröngyös, Útkereszt, Tájtörés, Fenn és lenn*). Táncczos festményeit manifeszt vagy látensebb módon a feszültségek uralják, a kép immanens tere, eseménydús felületei, szín és texturális, fakturális, strukturális rendje olykor egymásnak feszül. Ebben a nekifeszülésben a feloldást, megoldást (?) az út sűrített láthatóságában vagy a felületbe karcolt eliminált észlelhetőségében hozhatja el. Táncczos mindazonáltal rejtőzködő művész, mégis *Küldetés* című festményét önarcképként szemlélhetjük: a képsík háromnegyed részét betöltő humuszos, sötétlő, okkeres fénypázmák satírozta síkján az aranyló, sugárzó ösvényen női sziluett halad, indul el a kavargó fellegek felé. A képi fent és lent nem felcserélhető, s az alak és az alap a vászon önálló világgá alakulásában faktum.

TÁJ ÉS EMLÉKEZET

A lélek és a természet nyugtalan, háborgó, ám mégis a tört színek, a pirkadat előtti tónusok harmonikus, teljes egész-harmóniát áhítózó létélményét tárja a művész nézői elé. Az olykor többszörösen megdolgozott olaj-vászon felületen egymásra vetülnek a különböző amplitúdójú viszonylatok: gesztusok és állókép. Tánczos képeinek expresszivitása a magyar képzőművészet tájra fókuszáló, tradíciókban bővelkedő, gazdag múltjából éppúgy következik, mint a modern festészetben folytonosan megújulni képes tájképfestészeti látomásos művészetből.

KÖLTÉSZET

Tánczos összetett művészi egyéniség, ez következik a kelet-közép-európai család fordulatos múltjából és gyermekeinek, különösen ikerfiainak felemelő történetéből. Önálló költészete mégis régiek keletű, a festészeti tudás és imagináció traktusából itt az imagináció a haladási irány, természetesen felfelé, mezőkön, gyümölcsösökön át.

BARANGOLÁSAIM EMLÉKE

*nagy mező,
benne pirinyó pillangók,
a levendula
s csöpp fejű virágok
illata terjed el*

*bár hunyorít szemem,
az ég kék
s ámulatba ejt,*

*gondolataimban elmerengve,
messze szállok fenn az égen
s találkozom a seregélyek özönével
hát igaz nyár ez:
úszom s járok-kelek
bebarangoltam a zöld koronájú természetet
valóság ez,
tudom, hogy ide tartozom,
benne élek,
felszínén a nagy Földnek*

Az emberi emlékezet által teremtett világmindenség igenléséről, annak kézzelfogható jelentőségéről kell diskurálnunk. Mert ez a mienk, az emberé, s lehet bár különös, lehet hátborzogató, vágyálmokkal, szenvedésekkel teli, az emlékezet, a képzelet a sajátunk. A festőművész teheti meg azt, hogy ott, ahol a tárgyak referenciája megtörik, rácsúfol az emberi képzelet gyengeségeire, új, megfogható példázatot teremt, istenit és emberi alaptermészetűt egyszerre, teoretikus, pszichés és taktilis igazságot.

TÁNCZOS KRISZTINA, Églétra, 2020, olaj, vászon, 60x60 cm; A fal, 2020, olaj, vászon, 60x60 cm; A fal, 2020, olaj, vászon, 60x60 cm

TÁNCZOS KRISZTINA, Karám II., 2022, olaj, vásznon, 40x40 cm; A gyep, 2020, olaj, vásznon, 40x40 cm

TÁNCZOS KRISZTINA, *Ösvényen*, 2018, olaj, vászon, 80x60 cm

TÁNCZOS KRISZTINA, Fűmező, 2023, olaj, vászon, 60x40 cm

TÁNCZOS KRISZTINA, Eredet, 2020, olaj, vászon, 120x80 cm

TÁNCZOS KRISZTINA, Vadon, 2016, olaj, vászon, 75x125 cm; Csipkebokor, 2023, olaj, vászon, 125x105 cm

TÁNCZOS KRISZTINA, Égigérő, 2023, olaj, vászon, 60x40 cm

TÁNCZOS KRISZTINA, Fent és lent, 2023, olaj, vászon, 60x40 cm

TÁNCZOS KRISZTINA, Gyökér, 2023, olaj, vászon, 40x40 cm; Gyökérlétra I., 2023, olaj, vászon, 40x40 cm

TÁNCZOS KRISZTINA, Gyökérezet, 2023, olaj, vászon, 40x40 cm; Gyökérlétra II., 2023, olaj, vászon, 40x40 cm

TÁNCZOS KRISZTINA, Feketeföld, 2023, olaj, vászon, 110x90 cm

TÁNCZOS KRISZTINA, Hummusz I-II., (2x) 2023, olaj, vászon, 30x30 cm

TÁNCZOS KRISZTINA, Szőlőtőke, 2023, olaj, vászon, 40x40 cm;
Göröngyös, 2017, olaj, vászon, 40x50 cm

TÁNCZOS KRISZTINA, Kalászos, 2021, olaj, vászon, 40x50 cm; Holnap, 2022, olaj, vászon, 105x125 cm

TÁNCZOS KRISZTINA, Virágzó, 2023, olaj, vászon, 125x105 cm